

DIE TOTSTANDKOMING EN ONTWIKKELING VAN DIE STAATSBIBLIOTEK IN PRETORA

DIE ontstaan en die groei van die Staatsbiblioteek kan vandag beskou word teen die agtergrond van die politieke en ekonomiese geskiedenis van die Transvaal en van Suid-Afrika; en dit is waarskynlik eers dan dat dit vir die gros van die lesers van „Pretoriana” belangrik en interessant word. Ons weet reeds hoe die Transvaal deur blankes bewoon geraak het. Dit was een van die uitvloeisels van die Groot Trek, of liewers, moet ek sê, dit was ’n deel van die Groot Trek. Ons weet verder van die wederwaardighede van die jong Suid-Afrikaanse Republiek, later gewoonweg die Transvaal, tot vandag toe.

Ons weet veel van die ekonomiese ontwikkeling van die gebied — die landbou, die mynweese, die handel en die nywerhede. Maar wat die geskiedenis gewoonlik nie aan ons vertel nie, is hoe die bende trekkers en strydere ’n beskaafde kultuurvolk geword het. Hoe het die intellektuele lewe van die bevolking tot groter wasdom ontluk? Wat het dit aange-wakker?

Ons sal vind dat in daardie proses *die boek* ’n belangrike rol gespeel het. Die belangrikheid daarvan is vroeg besef deur manne soos dr. Roorda-Smit, Paul Kruger, Rev. Gray, Leyds, Mansveldt, Rev. Weavind, Fred Jeppe, F. T. Nicolson, dr. Engelenburg en E. F. Bourke, om maar die belangrikste van die manne te noem wat met die opbou van ’n boekever-sameling in die hoofstad van die ou Republiek ’n leidende rol gespeel het.

Die geskiedenis van die Staatsbiblioteek is deel van die geskiedenis van die intellektuele ontwikkeling van Transvaal en dus van die Unie van Suid-Afrika. Laat ons dan die geskiedenis van die Biblioteek kortliks nagaan.

Maar eers bring ek ’n paar welbekende gebeurtenisse in die geskiedenis van die Republiek, met hulle datums, weer in herinnering want hulle het met die ontstaan van die Staatsbiblioteek direkte verband.

In 1877 annekseer Shepstone die Suid-Afrikaanse Republiek.

1877-1880: Paul Kruger en sy mense talm in hul verset omdat daar oorloë met die Bantoe aan die gang is en omdat hulle hoop om Groot Brittanje tot teruggawe van hul onafhanklikheid te beweeg langs vreedsame weg. Engeland en verskeie Europese lande — waaronder Nederland — word deur die Transvaalse Driemanskap met die doel besoek.

Desember 1880: ’n groot vergadering van tussen 5,000 en 6,000 burgers vind plaas by Paardekraal.

Op Dinsdagsdag, 1880, word die Vierkleur weer op Heidelberg gehys en die oorlog begin.

28 Januarie 1881 die Slag by Laingsnek, gevolg deur die Slag by Bronkhorstspuit.

27 Februarie 1881: Majuba.

3 Augustus 1881: Konvensie van Pretoria. Transvaal is weer vry.

Die drie leiers se besoek aan Europa tydens die Britse regime in Transvaal het veel opspraak veroorsaak. Veral in Nederland is Kruger en sy manne met veel goedgesindheid en meegevoel ontvang. Holland het weer bewus geword van sy verwantskap met sy stamgenote in Suid-Afrika, en het tasbare bewyse gelewer van sy belangstelling in hulle vryheidskamp. Direk het daardie aangewakkerde belangstelling aanleiding gegee tot 'n brief uit Leiden, gedateer 25 Julie 1882, en gerig aan die here S. J. P. Kruger, M. W. Pretorius en P. J. Joubert „uitmakende de Voorlopige Regering van de Zuid-Afrikaansche Republiek.” Dit is in die keurigste handskrif — *schoonskrif* kan jy maar sê — in die Argief in Pretoria bewaar; en ek kan omrede sy belangrikheid vir ons onderwerp nie die versoeking weerstaan om 'n deel daarvan aan te haal nie:

„Edel Achtbare Heeren,

Het Bestuur van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, in 1776 opgericht en aldaar gevestigd, ziet zich de eervolle en aangename verplichting opgelegd U kennis te geven van een besluit door de Maatschappij in hare algemene vergadering van 15 Juni l.l. genomen.

Het is niet meer noodig U den indruk te schetsen, dien de heldhaftige vrijheidskamp van het Transvaalsche volk in Nederland heeft gemaakt, of u de vreugde te beschrijven, die de gezegende uitkomst van dien strijd hier allerwegen heeft gewekt. Gij draagt daarvan kennis en hebt reeds getoond, dat gij die belangstelling hoog waardeert.

Het gevaar dat U dreigde is thans afgeweerd, maar het daardoor verlevendigd besef onzer verwantschap met u kan en mag ook niet weder worden uitgedoofd.

De Nederlanders hebben het te diep gevoeld dat *die* dappere strijders daarginds hunne broeders waren, dan dat zij dit ooit zouden vergeten. Gij van uwe zijde, wij houden ons daarvan verzekerd, staat met ons in die overtuiging en keurt de pogingen goed die hier worden aangewend om den hand tusschen Nederland en zijne zonen in Zuid-Afrika nauwer toe te halen.

Op dien grond stelden de Leidsche leden der Maatschappij aan de Algemeene Vergadering voor, eene zooveel mogelijk volledige verzameling van de beste voortbrengselen der Nederlandsche Letterkunde bijeen te brengen, en die aan de Stamverwanten in Zuid-Afrika, allereerst aan het Transvaalse Volk, ten geschenke aan te bieden.

De Maatschappij verbindt daaraan geenerlei voorwaarden. Zij zou zich gelukkig achten indien haar plan aan uwe inzichten en wenschen bleek te beantwoorden en bovenal indien zij daarvoor iets mocht bijdragen om kennis en waardeering van de Nederlandsche Taal en Letterkunde in uwe

Republiek te verbreiden. Van de nationaliteit die uw volk zoo kloek heeft gehandhaafd, blyve de taal waarin het tot den strijd voor de vryheid werd opgeroepen, het onderpand en de steun.

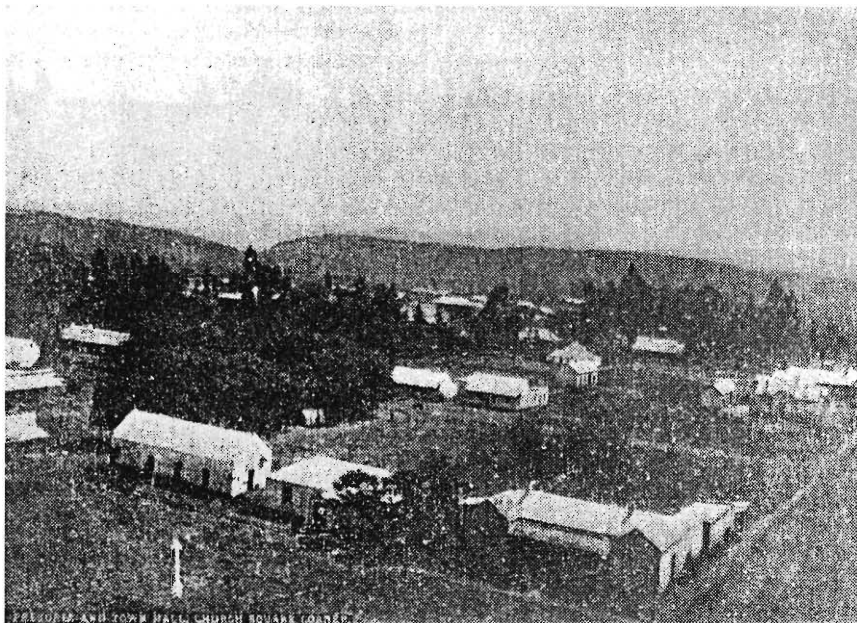
Met oprechte hoogachting en heilbede noemen wij ons:

Het Bestuur van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde.

R. Fruin, Voorzitter.

J. J. H. Frantzen, Secretaris."

Op 4 September 1882 aanvaar die Regering van die Republiek die aanbod uit Leiden met dank, „te meer,” so verklaar hulle, „daar sedert geruimen tyd *byna uitsluitend Engelse litteratuur* wordt ingevoerd, *en de rykdom der Nederlandsche letterkunde hier grootendeels onbekend is.* De Regering,” so lui die brief verder, „zal bij ontvangst onder te maken reglementen, de verzameling toegankelyk stellen voor het publiek en van gemelde Reglementen en copij zenden aan uwe Maatschappij.”

Die pyltjie wys na die „Gouvernements Schoolgebouw”, wat in 1860 voltooi is en wat o.a. ook vir 'n tydlang die Staatsbiblioteek gehuisves het. Die gebou regs, oorspronklik in 1856 gebou as kommandantsgeneraalswoning vir komdt.-genl. M. W. Pretorius, het in 1862 die postorie van ds. Begemann geword. Die Paleis van Justisie staan tans op hierdie twee erwe.

„Ook onze wensch is steeds *in nauwer gemeenschap te blijven* met het oude Moederland, door ons steeds hoog geacht, en nu te meer na zoo vele bliken van trouwe vriendschap in tijden van druk . . . Het streven der Regering sal steeds zijn *onze onafhankelĳkheid te bewaren*, en in de kring der beschaafde natiën voortdurend gerangschikt te zijn.”

In dieselfde jaar waarin Leiden hierdie mooi geskenk gemaak het, het die Bestuur van die Nederlandse Bybelgenootskap te Amsterdam *ook* ’n present aan die Regering aangebied in die vorm van 100 Bybels en ander godsdienstige werke. Die twee besendings is in 8 kiste gepak en het Pretoria oor Durban veilig bereik. In die Staatskoerant is destyds aangekondig dat die boeke uit Leiden bestaan het uit *wetenskaplike publikasies* en algemene Nederlandse letterkunde — dus ’n goeie kern vir ’n Staatsbiblioteek.

’n Derde geskenk van boeke in daardie selfde jaar 1882 is deur die Portugese Konsul in Pretoria gemaak. Hulle het uit *wetenskaplike werke* bestaan — dus weer studiemateriaal. Tydens die aanbieding van daardie versameling het die Konsul, majoor Machado, te kenne gegee dat verdere werke van Portugal sou volg, ’n belofte wat ook onlangs nagekom is, want nog verlede jaar het die Portugese Regering aan ons ’n baie mooi versameling aangebied, wat ons met groot waardering in ontvangs geneem het.

Die *drie versamelings* was ’n waardevolle kern vir ’n Goewermentsbiblioteek. Maar hulle was nie die enigste versamelings wat opgeneem moes word nie.

Daar was *nog twee ander*, en wel ouer, versamelings.

Die eerste het bestaan uit ’n aantal boeke wat veral onder leiding van dr. J. A. Roorda-Smit, die Hoof van die Gimnasium te Pretoria, vanaf 1876, toe hy deur pres. Burgers uit Nederland na Transvaal gebring is, byeengebring is. Dit was ’n vrugbare tyd van intellektuele groei vir die Republiek en veral vir Pretoria, tydens die bewind van president Burgers, want naas die Gimnasium het dit ook die begin gesien van ’n botaniese tuin, die Burgerspark, ’n Staatsmuseum en die boekeversamelings waaruit die Staatsbiblioteek spoedig sou ontstaan.

Die tweede versameling boeke in die jong maar groeiende dorp Pretoria is onderneem deur Rev. Weavind wat in 1878, tydens die Britse bewind, dr. Roorda-Smit se voorbeeld gevolg het. Hy en sy vriende het Engelse werke byeengebring by wyse van skenkings en deur aankope. Hulle het hul boekery genoem „*The Public Library.*” Dit was ’n gewone *leenbiblioteek*, en *subskripsies* was betaalbaar.

Dit is waarskynlik dat hierdie twee partikuliere of nie-offisiële versamelings saamsmelt het, want toe die Regeringsversamelings ontvang is en in ’n bepaalde boekery gesit is, was daar blykbaar slegs een privaat biblioteek, n.l. die „Public Library.”

Met die einde van die Britse bewind in 1881 het sommige van die Engelssprekendes vertrek en het die „Public Library,” wat alreeds nie

'n baie bloeiende bestaan gevoer het nie, gekwyn. In die volgende jaar toe die Regeringsversamelings ontvang word, is daar deur die Regering en die „Public Library” samesprekings begin, wat op die samesmelting van die twee versamelings onder die naam „Staatsbiblioteek” uitgeloop het.

Die „Public Library” het hoofsaaklik uit novelle-lektuur bestaan. Hier ontstaan dus reeds die tweeledige funksie van die Staatsbiblioteek. Dit is 'n Staatsbiblioteek vir ernstige studie maar ook 'n leen-biblioteek van populêre leesstof vir die inwoners van dié dorp en omgewing.

Die Regering het die nuwe inrigting van huisvesting voorsien, 'n bibliotekaris benoem, en dit onder die leiding van die Onderwysdepartement gestel. Daar hoort 'n openbare biblioteek gewoonlik te ressorteer. Dan is dit onder toesig wat doelgerig leiding kan gee en die biblioteek kan help om sy funksie as opvoedingsinrigting doeltreffend te verrig. Vandag fungeer die Staatsbiblioteek weer waar dit hoort, n.l. onder die Departement van Onderwys, Kuns en Wetenskap, en die Departement sal dit mettertyd help om in elke opsig aan sy deel te beantwoord.

As iemand die verdere geskiedenis van die Biblioteek wil skets, kan hy

Die Erasmus (Equity)-gebou in die n.-o. hoek van Kerkplein, wat onlangs gesloop is, het in die 1890-er jare die Staatsbiblioteek gehuisves. Hier het Jan Celliers gewerk.

aan verskillende sake aandag verleen. Hy kan byvoorbeeld die name van die bibliotekaris in kronologiese volgorde gee. Hy kan vermeld in watter geboue die inrigting beurtelings gehuisves was. Hy kan die groei van die aantal boeke en die aantal lesers aanstip en meedeel hoe die beskikbare fondse van jaar tot jaar toegeneem het. Hy kan vertel van veranderings van beleid ten opsigte van die tipe boeke wat aangekoop word of die ander hulpmiddels wat in diens geneem word. Hy sal nie altoos 'n ewe rooskleurige prentjie kan vertoon nie, want die geskiedenis is nie eensydig nie. Dit is ook nie onwaar nie. Hy sal moet vertel van terugslae sowel as heerlike, bemoedigende vordering. Hy sal soms moet melding maak van 'n tekort aan personeel en fondse, van totaal ontoereikende geboue met te min vertrekke, van die verwaarlosing van sekere dele van die Biblioteek se werk soos die aankoop, katalogisering, beskikbaar stel en adverteer van die boekevoorraad wat vir ernstige studie bedoel is, van die gebrek aan reklame deur middel van lesings en in die pers, van die versuim om moderne tegniese hoor-en-sien hulpmiddels tot die verspreiding van kennis, wysheid of vermaak in diens te neem, van 'n tekort aan personeel om die Biblioteek volledig te laat fungeer, van die in diens neem van onvolledig toegeruste arbeidskragte, van die verwaarlosing van die behoeftes van sommige dele van die samelewing, van beheer- en adviesrade wat vir lang tydperk in 'n staat van daadloosheid- of miskien selfs van diepe slaap of gebrek aan visie verval, van die wegraak van boeke waarvan sommige in partikuliere versamelings van Pretorianers vergeet geraak het, van die afstap van die beleid om die room van die letterkunde van Nederland en België na die Biblioteek in te voer, van die versuim om 'n voorstedelike biblioteekdiens in die lewe te roep.

Maar die prentjie het gelukkig ook 'n keersy. Aan die ander kant moet die geskiedskrywer ook aanmerklike vordering en uitbreiding boekstaaf. Van die kosbare dienste wat die Staatsbiblioteek tans aan die publiek nie slegs van Pretoria en sy omgewing nie, maar van die hele Suidelike Afrika—deur die pos—aanbied, kan hier slegs genoem word. Hier moet kortliks melding gemaak word van die lang lys van Regeringsamptenare en Bestuurslede, onder wie die Direkteure van Onderwys, wat tydens die jare van die Republiek, asook daarna, die belange van die Biblioteek behartig het en gesorg het vir treffende vooruitgang; ook van die reeks Bibliotekaris se hulle assistente wat met toewyding hulle werksaamhede behartig het onder wie manne was soos A. J. Begemann, 1887-93; Jan F. Celliers, 1893-99, wat met die begin van die Tweede Vryheidsoorlog in 1899 sy betrekking as bibliotekaris neergelê het om op kommando te gaan en na die krygsoperasies *naam gemaak* het as digter; die geleerde R. W. Heaton, 1902-31, in wie se tyd die Biblioteek in 1916 'n Kopierëgbiblioteek geword het; en die huidige Bibliotekaris, mnr. M. M. Stirling, 1931 tot sy aftree tyd vanjaar, onder wie se leiding die Biblioteek volgens moderne praktyk, en 'n landswyse leensdiens ontwikkel het.

Wat betref die geboue waarin ons Biblioteek van tyd tot tyd gehuisves

was, moes die Inrigting sowat vyfkeer verhuis voordat dit sy huidige tuiste finaal bereik het. Dit was eers in Pretoriusstraat waar die Koedoe-apteek tans staan, daarna op die Plein waar die Paleis van Justisie vandag is, toe in die Erasmusgebou (die huidige Equity-gebou was so pas gesloop is), vervolgens in die latere Reserwebank-gebou in Kerkstraat. Eers in 1919 is die standplaas van vandag, in Andriesstraat betrek. Die *Departement van*

Ds. A. J. Begemann, wat vanaf 1887 tot 1893 die eerste Staatsbibliotekaris was. Hy was as predikant van die Ned. Herv. Gemeente vanaf 1861 in Pretoria woonagtig.

Publieke Werke was verantwoordelik vir die ontwerp en ons ou vriend, mnr. Corbishley, was die boumeester.

Ek sluit hierdie artikel af met 'n woord van hulde aan al die werkers en werksters wat ons in die Biblioteek se diens voorafgegaan het en by name ons onlangs ontslape Suid-Afrikaanse kunstenaar, J. H. Pierneef, want ook hy het *deur nywere arbeid* die Staatsbiblioteek gedien. Vir agt jaar, 1912 tot 1920 was hy as assistent 'n lid van die personeel. Ek sou graag sien dat daar ter gedagtenis aan sy dienstyd minstens een van sy werke in die Staatsbiblioteek waar hy met groot toegewydheid gearbei het, *permanent gehang word*.

— Dr. G. W. EYBERS.

(Met erkenning van die S.A.U.K.)

Prince Christian Victor

DEATH, with typhoid as its ugly agent, singled out a royal prince, in the prime of life, to join the ranks of those legions of British soldiers who never returned from the South African War. He was a grandson of Queen Victoria and first cousin to the German Emperor, a link between Guelph and Hohenzollern, but a grave in the old cemetery of Pretoria far from the courts of Europe, was to house the earthly remains of Christian Victor Ludwig Ernest Anton of Schleswig-Holstein.

The prince's father, who was of the house of Schleswig-Holstein, married the third daughter of Queen Victoria and became a naturalised British subject. Christian Victor, the eldest of four children, was born on the 14th April, 1867. His education followed the conventional pattern of the British aristocracy — Wellington College, Magdalen College, Oxford, and then admittance to the Royal Military College at Sandhurst. Thenceforth his career was that of a soldier and he was commissioned in the King's Royal Rifle Corps in 1888; in 1890 he was a lieutenant and six years later a captain and brevet major.

The military business of Empire took Christian Victor far afield — to the North West Frontier of India in 1891-2, to Ashanti in 1895 and to the Sudan in 1898. When he landed at Cape Town from the "Braemar" on the 26th October 1899, it was the start of his third campaign in Africa. He served on the Natal front on General Hildyard's staff. After Colenso he was one of the pallbearers at the funeral of Lord Roberts' only son. In August, 1900 he was appointed an extra aide-de-camp to Lord Roberts. A few weeks later he was stricken with enteric in Pretoria.

He had been a robust young man and his recovery seemed likely. Lord Milner visited him at the Imperial Yeomanry Branch Hospital (Merton Keep) on the 16th October. On the 29th he died after a relapse.

Arrangements were immediately made by Army Headquarters for elaborate military ceremonial to mark the removal of his body to England. The prince however had expressed a wish to be buried with his comrades and the funeral took place in the military section of the Pretoria cemetery.

From all reports Christian Victor was modest, popular and genial. His sister, the late Princess Marie Louise, in *My Memories of Six Reigns*, published recently tells of a strange experience that befell her some eighteen months after his death. Christian Victor appeared briefly in her apartment in London in uniform without medal ribbons and said quietly that he had just come to see how she was. (She had in fact passed through a period of great stress). The absence of medal ribbons had special significance as British officers had discontinued wearing them in the field in South Africa.

— A. M. DAVEY.

INSPEKSIERAPPORT VAN PRETORIASE PLASE — AUG. 1841

ONDERSTAANDE is 'n lys van plase in die Pretoria-distrik waarvan die bakens in 1841 geïnspekteer is. Die aanhef van hierdie rapport wat in die Akteskantoor, Pretoria berus, lui as volg: „Rapport van Inspektion van Plaatzten door G. J. Kruger, M. J. Redelinhuis, W. J. Grobler gelegen aan Magaliesberg, geïnspekteerd in den maand Augustus 1841.”

Hierdie dokument is die heel oudste lys waarin die plaasname en die name van die eerste eienaars van plase van ons distrik voorkom en is dus vir die geskiedskrywer van Pretoria van groot waarde.

Naam van Verzoeker.

Plaats.

W. Botha	Rhenoster Poort --5 August 1841.
J. J. Kloppers	de Poord --5 August 1841.
D. J. J. Oosthuyzen	Wilgerspruit -- 8 August 1841.
D. Botha	de Weyde Hoek -- 8 August 1841.
Jan D. Cronje	

D. J. Erasmus de Oude	Swartkop 8 August 1841.
Daniel Elardus Erasmus	Doornkloof—9 August 1841.
Susanna Magretha Jacobus	Rietvalley—9 August 1841.
Weduwee Erasmus	
Susara Jo. Bronkors	Garsvontyn—9 August 1841.
Weduwee Holstuyse	
Lucas C. Bronkors	Groenekloof—9 August 1841.
Erasmus de Oude	Wonderboom—10 August 1841.
Susara Magritha Jacobs	de onderste Poort—10 August 1841.
Weduwee Erasmus	
F. A. Strydom	Oliphants Vontyn—10 August 1841.
G. Bronkors	Eylands Poort gelegen aan de bovenpunt van Aaprivier van daar door ongelykheid van veld naar gissing de Hoekbakens aangewezen en opgeregt—August 1841.
	Hennops Rivier—7 Augustus 1841.
Helena Hennop Weduwee	Swart Kop—7 Augustus 1841.
F. A. Strydom	
H. Wolmarans	
Jan Jacobs M. zoon	Spets Kop
F. Wolmarans F. zoon	doornhoek—5 Augustus 1841.
C. Vroneman	
G. Wolmarans	Eylands vontyn—6 Augustus 1841.
Hans J. Erasmus	
D. J. J. Oostuyse	Rietvontyn—6 Augustus 1841.
Jan Prengel	Haakplaats—10 August 1841.
Gerhardus Dirk C. Kotsee	Cameelvontyn—11 August 1841.
P. L. Venter Ja. zoon	Elandsvontyn—11 August 1841.
Stephanus Kruger de Oude	Kaffersnek—12 August 1841.
D. G. Kruger C. zoon	Krokodils drift—12 August 1841.
F. du Plessis	Dassies Poort—15 August 1841.
Jacobus Schepers de Oude	Dwarsvalley—20 Augustus 1841.

Eene ware Copy. Landdrostkantoor, Rustenburg. 14 Dec. 1858.
Wm. Robinson, Landdrost.”

W. PUNT.

DR. JAN PLOEGER VEREER.

ONS bestuurslid en medewerker, dr. Jan Ploeger, wat 'n paar jaar gelede as assessor-lid van die Suid-Afrikaanse Akademie benoem is, is onlangs as lid van die „Maatschappij der Nederlandse Letterkunde”, gevestigd in Leiden, Nederland, benoem.

Ons hartlike gelukwense aan dr. Ploeger.

(Red.)

GENOOTSKAP OUD PRETORIA

— ASSOCIATION OLD PRETORIA

LEDELYS: 30/6/1958: LIST OF MEMBERS

- Albinus, Mnr. F. C. — Posbus 1818, Pretoria.
Axelson, Dr. & Mrs. E. — P.O. Box 63, Silverton.
Baker, Mr. S. K. (Life Member) — P.O. Box 112, Pretoria.
Barnes, Mrs. L. H. — 9 Tiny Town, 700 Church St., Pretoria.
Barrowman, Dr. & Mrs. T. R. — 161 Lynnwood Rd., Brooklyn, Pretoria.
Batchelor, Mrs. M. — 5. Scantlebury Mansions, Smal St., Johannesburg.
Beanes, Mr. C. J. — c/o Mrs. S. Kuiper, 752 Arcadia St., Pretoria.
Beezhold, Mnr. F. W. (Lewenslid) — Haarhoffstraat 935, Villieria, Pretoria.
Behrens, Mnr. H. P. H. — Posbus 145, Silverton.
Besaans, Mr. Leo C. (Life Member) — 795 Government Avenue, Pretoria.
Beyers, Dr. C. — Amosstraat 34, Colbyn, Pretoria.
Bischoff, Dr. E. W. — Van Riebeeck Mediese Gebou Nr. 60, Schoemanstraat, Pretoria.
Bloem, Mnr. E. H. — Posbus 1037, Pretoria.
Bloemsma, Mnr. B. — Riverview Flats Nr. 1, Skinnerstraat, Pretoria.
Bok, Mev. W. E. — Mackenziestraat 375, Brooklyn, Pretoria.
Bosman, Dr. F. C. L. — Brookstraat 100, Brooklyn, Pretoria.
Bosman, Prof & mev. J. C. Corbishley Flats Nr. 3, Walterstraat, Arcadia, Pretoria.
Bosman, Mnr. J. D. — Monumentlaan 2, Lyttelton.
Bosman, Mnr. & mev. P. E. — Murraystraat 36, Brooklyn, Pretoria.
Botha, Mnr. J. G. C. — Kamer 618B, Jeugsentrum, Vermeulenstraat, Pretoria.
Botha, Mnr. & mev. S. J. — Posbus 989, Pretoria.
Bourke, Mr. & Mrs. Myles — 104 St. Patrick's Rd., Muckleneuk, Pretoria.
Braak, Mev. G. H. — Parkstraat 567, Pretoria.
Brink, Mnr. L. van H. — Posbus 440, Pretoria.
Cilliers, Mnr. C. A. — Pretoriusstraat 990, Pretoria.
Cloete, Dr. J. J. N. — p/a Universiteit van Pretoria, Posbus 486, Pretoria.
Coetzee, Prof. dr. Abel J. — Posbus 1176, Johannesburg.
Coetzee, Mnr. & mev. N. A. Julius Jeppestraat 72, Waterkloof, Pretoria.

- Coetzee, Dr. & mev. P. C. --- St. Patrick'sweg 253, Muckleneuk, Pretoria.
- Cooper, Mr. Henry W. "Platdak", 688 Ben Swart St., Rietfontein, Pretoria.
- Cooper, Mnr. N. T. Brookstraat 293, Brooklyn, Pretoria.
- Dannhauser, Mnr. & mev. C. J. --- Manningstraat 65, Colbyn, Pretoria.
- Davey, Mr. A. M. --- c/o State Archives, Union Buildings, Pretoria.
- Davies, Miss J. H. --- c/o State Archives, Union Buildings, Pretoria.
- De Bruyn, Mnr. A. J. W. --- Charlesstraat 167, Brooklyn, Pretoria.
- De Bruyn, Mnr. C. L. --- p/a De Bruyn se Skoenwinkels, Kerkstraat 285, Pretoria.
- De Bruyn, Mnr. G. --- p/a De Bruyn se Skoenwinkels, Kerkstraat 285, Pretoria.
- De Bruyn, Mnr. Henk --- p/a De Bruyn se Skoenwinkels, Kerkstraat 285, Pretoria.
- De Jong, Mnr. Jan J. (Lewenslid) --- Bourkestraat 313, Muckleneuk, Pretoria.
- De Jong, Mev. J. --- Bourkestraat 313, Muckleneuk, Pretoria.
- De Kock, Dr. & mev. D. J. --- Hans Pirowstraat 236, Muckleneuk, Pretoria.
- De Kock, Dr. W. J. --- Avondale Mansions, Mainstraat 229, Muckleneuk, Pretoria.
- De Loor, Prof dr. B. --- Lynnwoodweg 109, Pretoria.
- De Loor, Mev. H. --- Posbus 124, Pretoria.
- De Wet, Mnr. J. M. --- Opera House-gebou, Pretoriusstraat, Pretoria.
- De Wet, Oud-Regter N. J. --- Kerkstraat-Oos 1003, Pretoria.
- De Winter, Mnr. B. --- Valleyweg 125, Sunnyside, Pretoria.
- De Zwaan, Mrs. H. --- 215, St. Patrick's Rd., Muckleneuk, Pretoria.
- Duminy, Prof. J. P. --- c/o University of Cape Town, Cape Town.
- Du Plessis, Mnr. J. P. --- Posbus 432, Pretoria.
- Du Toit, Ds. F. G. M. --- Pleinstraat 111, Sunnyside, Pretoria.
- Du Toit, Kapt. H. de V. --- Bourkestraat 99, Sunnyside, Pretoria.
- Du Toit, Dr. P. J. --- p/a W. N. N. R., Posbus 395, Pretoria.
- Dyason, Mnr. Roger --- Posbus 793, Pretoria.
- Dyer, Mr. P. --- P.O. Box 61, Pretoria.
- Eaton, Mr. Norman (Life Member) --- Velra House, 20 Bureau Lane, Pretoria.
- Engelbrecht, Prof. dr. S. P. --- Lisdoganlaan 164, Pretoria.
- Erasmus, Mnr. & mev. C. W. --- Parkstraat 1261, Hatfield, Pretoria.
- Erasmus, Mnr. J. G. --- Davonhof Nr. 6, Andries Pretoriusstraat 57, Bloemfontein.
- Eybers, Dr. & mev. G. W. --- Posbus 80, **Pk. Lynnwood**, Pretoria.
- Findlay, Mr. George --- Flat 36, Drostyd Buildings, Andries St., Pretoria.
- FitzSimons, Dr. V. --- P.O. Box 413, Pretoria.
- Garner, Dr. J. C. --- 125 Main St., Waterkloof, Pretoria.
- Glaeser, Mej. W. E. --- Trouwstraat 101, Capitalpark, Pretoria.
- Gosselink, Mev. C. --- Jeanadri Nr. 7, Van der Waltstraat 525, Pretoria.
- Greenlees, Mrs. H. --- 215, St. Patrick's Rd., Muckleneuk, Pretoria.

Griffiths, Mnr. S. K. — Haystraat 372, Brooklyn, Pretoria.
 Grobler, Ds. & mev. G. P. J. — Posbus 57, Pk. Hercules, Pretoria.
 Gunn, Miss M. D. — P.O. Box 994, Pretoria.
 Haak, Mnr. & mev. P. B. — Avonduur, Clublaan 118, Posbus 769, Waterkloof, Pretoria.
 Hahndiek, Herman J. — Prudential Deurloop Nr. 13, Pretoria.
 Hamilton, Mr. Robert — 264 Loveday St., Muckleneuk, Pretoria.
 Hendrikz, Mnr. C. F. — Die Heuwelskool, Proklamasieheuwel, Pretoria.
 Hiemstra, Mnr. L. W. — Posbus 692, Kaapstad.
 Hiemstra, Brig. & mev. R. C. — p/a Verdedigingshoofkwartier, Potgieterstraat, Pretoria.
 Kleynhans, Mnr. J. P. — Bourkestraat 91, Sunnyside, Pretoria.
 Klopper, Kmdt.-genl. H. — Kamer 132, Verdedigingshoofkwartier, Potgieterstraat, Pretoria.
 Klopper, Mev. J. — Vom Hagenstraat 426, Pretoria.
 Kluyts, Mnr. G. R. J. — Buffelsweg 61, Rietondale, Pretoria.
 Koornhof, Dr. P. G. J. — Posbus 384, Pretoria.
 Korthuys, Mnr. & mev. P. — p/a Nederlandse Ambassade, Posbus 117, Pretoria.
 Kraamwinkel, Mnr. P. E. — Posbus 334, Pretoria.
 Krogh, Mnr. P. M. D. — Bourkestraat 282, Sunnyside, Pretoria.
 Lane, Mrs. E. C. — 215 Charles St., Brooklyn, Pretoria.
 Lombard, Mnr. J. A. — Stillerus, Posbus 94, Pretoria-Noord.
 Lubbe, Dr. W. J. G. — Murraystraat 350, Brooklyn, Pretoria.
 Lyell, Dr. H. P. J. — Box 25, P.O. Esselen Park.
 Maggs, Mr. Eugene O'C. — P.O. Box 291, Pretoria.
 Malan, Mnr. J. B. — Bereastraat 474, Pretoria.
 Malherbe, Mev. Mabel — Rooiwal, Pk. Brondal, Oos-Transvaal.
 Malherbe, Mev. M. — Bronkhorststraat 73, Groenkloof, Pretoria.
 Maskew, Mr. & Mrs. W. H. — 387 Lynnwood Rd., Menlo Park, Pretoria.
 Mayer, Mnr. Erich — „Ons Tuis,” Soutpansbergweg, Riviera, Pretoria.
 Meiring, Prof. A. L. — Posbus 486, Pretoria.
 Meiring, Mnr. P. G. J. — Staatsinligting Privaatsak, Pretoria.
 Meyer, Dr. A. M. T. — Universiteit van Pretoria, Posbus 486, Pretoria.
 Meyer, Mnr. J. S. — Pretoriase Onderwyskollege, Walkerstraat, Pretoria.
 Mulder, Mnr. J. J. — Pretoriase Onderwyskollege, Walkerstraat, Pretoria.
 Naude, Mnr. & mev. S. F. Hervormde Gemeentegebou Nr. 29, Du Toitstr., Pretoria.
 Newman, Mrs. D. B. — 4 Edward Mansions, 279 Skinner St., Pretoria.
 Nicolson, Mr. M. G. — 175 Mackenzie St., Brooklyn, Pretoria.
 Parker, Mrs. E. — 590 Jorissen St., Sunnyside, Pretoria.
 Peacock, Dr. R. — Montaguestraat 713, Hercules, Pretoria.
 Pelzer, Prof. dr. A. N. — Universiteit van Pretoria, Posbus 486, Pretoria.
 Penzhorn, Mnr. A. — p/a Barclay's Bank, Posbus 4, Kaapstad.
 Ploeger, Dr. J. — Crotsstraat 946, Rielfontein, Pretoria.
 Plokhooij, Mnr. C. — Edwardstraat 51, Pretoria.

Potgieter, Mnr. D. F. M. — Bronkhorststraat 64, Groenkloof, Pretoria.
 Preller, Mnr. D. S. — p/a Goewerneurgeneraalswoning, Pretoria.
 Preller, Mnr. Johann F. Murraystraat 330, Brooklyn, Pretoria.
 Pretorius, Mnr. J. — p/a Transvalia Meubels, Sentraalstraat, Pretoria.
 Pretorius, Mnr. J. G. — Mimosahof, Van Lennepstraat, Pretoria.
 Pretorius, Mnr. J. H. — Parkstraat 824, Pretoria.
 Punt, Dr. W. H. J. — St. Patrick'sweg 251, Muckleneuk, Pretoria.
 Rex, Mnr. & mev. H. M. — Frans Oerderstraat 109, Groenkloof, Pretoria.
 Rissik, Mnr. G. — Posbus 427, Pretoria.
 Roberts, Adv. A. A. — 414 Netherlands Bank Building, Church St.,
 Pretoria.
 Rompel, Mev. A. — p/a Mej. Lea Rompel, A.J.O.-gebou 219, Visagiestr.,
 Pretoria.
 Ruthven, Mnr. Danie — Posbus 1037, Pretoria.
 Rutowitz, Mr. S. — 930 Arcadia St., Pretoria.
 Serfontein, Mnr. V. — Brookstraat 122, Brooklyn.
 Skinner, Mnr. W. J. (Lewenslid) — Prellerstraat 251, Muckleneuk, Pretoria.
 Smith, Miss J. A. — 300 Flower St., Capital Park, Pretoria.
 Solomon, Mnr. G. A. v.d. H. — Haakdoornboom, Posbus 736, Pretoria.
 Spies, Dr. F. J. du T. — Dougallstraat 191, Muckleneuk, Pretoria.
 Steen, Mnr. L. L. — Devenishstraat 26, Sunnyside, Pretoria.
 Stegmann, Mnr. E. de V. — Posbus 344, Pretoria.
 Steyn, Mnr. T. J. — Alphengebou Nr. 118, H/v Andries- en Skinnerstraat,
 Pretoria.
 Strydom, Dr. S. — 7de Laan 28, Menlopark, Pretoria.
 Swart, Mnr. A. (Lewenslid) — Avondale Mansions Nr. 4, Mainstraat,
 Pretoria.
 Thiel, Mr. A. C. H. — 35 Bond St., Clydesdale, Pretoria.
 Trichardt, Mnr. & mev. J. de W. — Posbus 532, Pretoria.
 Uys, Mnr. J. J. — Posbus 794, Pretoria.
 Van Aardt, Mnr. J. H. M. — Afrikaanse Hoër Seunskool, Lynnwoodweg 1,
 Pretoria.
 Van Alphen, Prof dr. & mev. G. — Beckettstraat 159, Pretoria.
 Van Beyma, Mnr. & mev. W. — Pretoriusstraat 1217, Hatfield, Pretoria.
 Van den Berg, Sy Eksellensie, Mnr. J. — „Oranjehof“, Prinsloostraat 449,
 Pretoria.
 Van der Lingen, Mev. E. C. — Duncanstraat 702, Pretoria.
 Van Eck, Mnr. G. J. — p/a Vertaalseksie, Afd. v/d Stadskierk, Posbus
 400, Pretoria.
 Van Graan, Mnr. & mev. J. S. — Posbus 383, Pretoria.
 Van Heerden, Dr. J. J. — Spoorwegkollege, Esselenpark, Pretoria.
 Van Niekerk, Mnr. J. A. — p/a Dept. van Docane en Aksyns, Sentrale
 Goewermmentsgebou, Vermeulenstraat, Pretoria.
 Van Niekerk, Mnr. Melt — p/a N.T.O., Rissikstraat 261, Pretoria.
 Van Oudtshoorn, Mnr. & mev. W. F. van Rheede — Albertweg 98,
 Waterkloof, Pretoria.

Van Rooyen, Dr. T. S. — 21ste Laan 4, Menlopark, Pretoria.
Van Schaik, Mnr. J. L. — Victoriastraat 33, Waterkloof, Pretoria.
Van Vuuren, Mnr. & mev. J. J. — Van Heerdenstraat 301, Capitalpark, Pretoria.
Van Wyk, Mnr. H. S. J. — Bronkhorststraat 57, Groenkloof, Pretoria.
Van Wyk, Dr. S. L. — Johnstraat 208, Muckleneuk, Pretoria.
Van Zyl, Dr. & mev. A. J. — Duncanstraat 1106, Pretoria.
Verhoef, Mnr. & mev. K. J. M. — Huis „Die Blouvoet,” Mombbergstraat 769, Villieria, Pretoria.
Visser, Dr. & mev. Jan — Posbus 1904, Pretoria.
Vlok, Mnr. J. C. — De Kockstraat 396, Sunnyside, Pretoria.
Weiss, Mev. Hymne — Piet Retiefstraat, Stellenbosch.
Wepener, Mnr. F. J. — Centenary-gebou Nr. 319, Bureaulaan, Pretoria.
Wilson, Mnr. & mev. J. P. — Posbus 1554, Pretoria.

Skole, Stadsrade, ens./Schools City Councils, etc.:—

Danic Malanskool, Pretoria-Noord (Hoof: Dr. J. Oosthuizen).
Danvilleskool, Danville, Pretoria (Hoof: Dr. W. Punt).
Eendrachtskool, Bosmanstraat 89, Pretoria (Hoof: Mnr. H. Coertze).
Rietondale School, Rietondale, Pretoria (Principal: Mr. J. W. Krige).
Stadsraad van Silverton (Burgemeester: Raadslid B. Auret).

Donateurs vanaf Desember 1957/Donors since December 1957:

Die Burgemeester, Raadslid/The Mayor, Councilor B. M. van Tonder — £1-1-0.

Our Advertisers — Ons Adverteerders

We gratefully acknowledge the following donations towards the publication of this edition:

CONSTANTIA BOTTLE STORE (HENRI HILLHORST, LTD.), 279 PRETORIUS STREET, PRETORIA — One of Pretoria's Oldest Bottle Stores.

PRETORIA UNITED DAIRIES LTD., 149 JACOB MARE STREET, PRETORIA. Manufacturers of Dairy Products, Arctic Ice Cream, Flavoured and Sterilized Milk.

ROADMASTER TYRE SERVICE (PTY.) LTD., 377 & 379 VERMEULEN STREET, PRETORIA. For all Your Tyre Requirements: Stockists of all brands New Tyres; Retreading Specialists.

SOUTH AFRICAN PERMANENT BUILDING SOCIETY, PERMANENT BUILDINGS, 200 PRETORIUS STREET, PRETORIA.

PRETORIANA

ONDERSTAANDE is die aantal eksemplare van vorige nommers van „Pretoriana” wat nog in voorraad en te koop is. Tjeks moet alle bestellings vergesel en betaalbaar gemaak word aan: **Die Penningmeester, Genootskap Oud-Pretoria.**

There is still a limited number of copies of previous editions of „Pretoriana” available. When ordering please make all cheques payable to: **The Treasurer, Association Old Pretertia.**

Deel 1/Vol. 1: Nr./No. 1: Uit druk - Out of print.

Nr./No. 2: + --120 @ 5/- elk/each.

Nr./Nos. 3 & 4: Uit druk - Out of print.

Deel 2/Vol. 2: Nr. 1/No. 1: + --170 @ 5/- elk/each.

Nr. 2/No. 2: + --200 @ 5/- elk/each.

Nr. 3/No. 3: + --250 @ 5/- elk/each.

Nr. 4/No. 4: + --250 @ 5/- elk/each.

Deel 3/Vol. 3: Nr. 1/No. 1: + --170 @ 4/- elk/each.

Nr. 2/No. 2: + --270 @ 4/- elk/each.

Nr. 3/No. 3: + --260 @ 4/- elk/each.

Nr. 4/No. 4: + --480 @ 4/- elk/each.

Deel 4/Vol. 4: Nr. 1/No. 1: + --250 @ 3/- elk/each.

Nr. 2/No. 2: + --230 @ 3/- elk/each.

Nr. 3/No. 3: + --310 @ 3/- elk/each.

Nrs./Nos. 16 & 17 (Feufeesuitgawe/Centenary Edition): + -- 320 @ 6/-
elk/each.

Nr./No. 18: + -- 170 @ 3/- elk/each.

Nr./No. 19: + -- 240 @ 3/- elk/each.

Nr./No. 20: + -- 230 @ 3/- elk/each.

Nr./No. 21: + -- 260 @ 3/- elk/each.

Nr./No. 22: + -- 260 @ 3/- elk/each.

Nrs./Nos. 23, 24, 25: + -- 300 van elk/of each @ 3/ elk/each.

Bestellings kan regstreeks geplaas word by: **Dr. W. Punt, p/a. Danville-skool, Marsburglaan 239, Danville, Pretoria.**

All orders should be sent to: **Dr. W. Punt, c/o Danville School, 239 Marsburg Avenue, Danville, Pretoria.**

Genootskap Oud-Pretoria

(Gestig 22 Maart 1948)

Association Old Pretoria

(Founded 22 March, 1948)

Ons doel: Om te waak oor die geskiedenis van ons stad en distrik.

Our aim: To preserve the past for the future of our city and district.

BESTUUR:

EXECUTIVE COMMITTEE:

Ere-President -- DIE BURGEMEESTER VAN PRETORIA -- *Honorary President.*

THE MAYOR OF PRETORIA.

Voorsitter -- Dr. W. PUNT -- *Chairman.*

Ondervoorsitter -- Dr. G. W. EYBERS -- *Vice-Chairman.*

Sekretaris -- Dr. F. J. DU TOIT SPIES -- *Secretary.*

Penningmeester -- Mnr./Mr. G. RISSIK -- *Treasurer.*

Argivaris -- Mnr./Mr. A. M. DAVEY -- *Archivist.*

Redakteur -- Mnr./Mr. H. M. REX -- *Editor.*

Lede -- Mej./Miss J. H. DAVIES -- *Members.*

Mnr./Mr. C. L. DE BRUYN.

Dr. V. FITZSIMONS.

Dr. J. PLOEGER.

Mnr./Mr. J. PRELLER.

Verteenwoordiger van die Stadsraad/Representative of the City Council:

Mnr./Mr. B. M. VAN TONDER.

Contributions may be sent to the Editor, P.O. Box 1422, Pretoria. Bydraes moet asb. gestuur word aan die Redakteur, Posbus 1422, Pretoria.